

אורית חופשי: תנופה וביטחון ביכולת האמירה

מאת: סמדר שפי

"גלריה" – עיתון הארץ

יום רביעי 21 באוקטובר 2009

היא מושפעת ממסורת חיתוך העץ וההדפס האירופי, הרישום היפני, הצילום והקולנוע, אבל יוצרת דרך וסגנון משלה. בעבודות הענק של אורית חופשי, המוצגות בתפן, יש חיים מעבר לנושא ולתוכן

אורית חופשי, "עמידות (הולשוב) 1944"
(תצלום: אבי חי)

התערוכה "מעבר זמני" של אורית חופשי מוצגת כנהוג ללא פסקול ברקע. עם זאת, בכניסה לחלל המוזיאון הפתוח בתפן שבו מוצגות עבודות הענק שלה, כמו "על גדות הזמן ומשקעיו", שרוחבה יותר מעשרה מטרים, יש תחושה שפסקול - אולי התשיעית של בטהובן על הקרשנדו העצמים וההתעלות - היה מתאים.

חופשי יוצרת אמנות שיש בה תנופה וביטחון ביכולת האמירה, במקום של האמנות ובחיוניות ובהכרח של קיומה ויצירתה. אפשר וצריך לקשר את האמנות שהיא יוצרת לשורשים במסורת חיתוך העץ וההדפס האירופי, הרישום היפני, הצילום ובעיקר הקולנוע. אבל חופשי יוצרת דרך וגם סגנון שכולו שלה. מבט בתולדות האמנות הישראלית, למשל אמנים כמו שטרוק (שתערוכה משובחת שלו הוצגה בחלל זה לפני שנים אחדות), יעקב שטיינהרדט ויוסף בודקו, מעלה את המחשבה שדרוש הסבר לנדירות היחסית של שימוש בטכניקות הדפס בארץ.

בזכות השליטה המרשימה שלה בטכניקות השונות - חיתוך העץ, גילוף, הדפסות מונטייפ, רישום וראבינג (שפשוף עיפרון שומני על נייר מעל משטח עץ חרוט) - נוצרות עבודות שיש בהן חיים מעבר לנושא ולתוכן. בכל הטכניקות האלה, הרושם הראשון והחזק הוא מהקו של חופשי.

אורית חופשי, "על גדות הזמן ומשקעיו" (תצלום: אוהד מטלון)

לעומת זאת חבל שנכללו בתערוכה העבודות "עדי ראייה", "מסע" (ששמו באנגלית Transport) ו"משא". הן פועלות כאיור לרעיון פוליטי, סוג של הצהרות על הרגישות לכאבו של האחר שנהפכו ללא יותר מקלישאה, נוסחה לעבודה שתמיד תתקבל במנוד ראש שמונע כל דיון בה באמת מידה שאינה תוכנית.

העבודה "מחפשים עדויות" מ-2005 עשויה מ-18 לוחות של עץ אורן ומתואר בה נוף הררי חרוט בקווים עמוקים ועליו דיו שחור. חופשי יוצרת כאן הרים ומערבולות וכמו בעבודות רבות אחרות שלה, נראה שהיא מתייחסת לתחושה היולית, לרגע שלפני ההפרדה של מים ואדמה. לא פעם העבודות מאזכרות ציורי מים של אמנות סינית ויפאנית במאות ה-18-19 (הסגנון שהשפיע על האימפרסיוניסטים והפוסט-אימפרסיוניסטים באירופה של סוף המאה ה-19).

הלוחות שבאמצעותם יוצרים את ההדפסים, שבאופן מסורתי אינם מוצגים בתערוכות, משמשים כאן כגופי עבודה עצמאיים. חופשי חוגגת את חיותו החומרית של העץ. לעתים הלוחות מוצגים לצד הדפסים על נייר באותה העבודה, כמו ב"על גדות הזמן ומשקעיו", ולפעמים כעבודה נפרדת, כמו "סבך" שנעשה כראבינג בעיפרון שומני על נייר - על לוח מתוך "ניצבים" מ-2008.

ב"ניצבים" וב"סבך" היא מפגישה דימויים של קרעי ושרידי אדריכלות עם הטבע. ההסמכה הזאת של טבע ותרבות שנשמעת כמעט בנאלית אינה כזאת בעבודתה. המקומות שהיא יוצרת הם אתרים ארכיאולוגיים של חלום-סיוט או הזיה, תרגומים של שרידי זיכרונות אישיים, תצלומים ואולי גם חששות פרטיים וקולקטיביים מאפוקליפסה, מהיום שאחרי. בתפישת האפוקליפסה שלה מתמזגים זיכרונות ממלחמות שכבר היו וחרדות קיומיות (כפי שמבטא הספר "הדרך" של קורמאק מקארתי ועוד יותר מכך ההתקבלות הנלהבת שלו בחוגי התרבות ושומרי איכות הסביבה כאחד).

אחת העבודות היפות היא "עמידות (הולשוב) 1944", הדפס עץ ידני על נייר אוקאוורה. הולשוב היא העיר בצ'כיה שבה חיתה משפחתה של חופשי עד מלחמת העולם השנייה, חלק מקהילה שהושמדה לחלוטין. מבית הכנסת המפואר בסגנון בארוק נותר קיר אחד שהצ'כים הרסו בתום המלחמה. חופשי מצאה תצלום של הקיר מ-1944 והעמידה אותו בתוך נוף סלעי שאין בינו לבין נוף העיר דבר. מי שלא יתוודע לסיפור שמאחורי הדימוי יחוש בעיקר את הדמיון לדימויי הכנסיות החרבות של ציירים רומנטיים כמו קספר דוד פרידריך שפעל במאות ה-18 וה-19 (למשל "המנזר ביער האלונים" מ-1810). בעבודה זו, כמו במרבית העבודות של חופשי, הזמן והניסיון לאחוז בו, וגם להנכיח את חוסר התוחלת שבניסיון הזה, הוא הנושא המרכזי, עמוד התווך של העשייה.

בעבודה "Vis Vitalis) כוח החיים" מ-2007 נראות אמה של האמנית וחברת ילדותה צועדות לתוך יער. היצירה עשויה כטריפטיך בצורת צלב המזכיר ציור-מזבח ומורכבת מרישום דיו, הדפס עץ ועיפרון שומני על נייר (ושוב, די להיזכר בעבודות כמו "צלב ביער" של פרידריך).

הרומנטיקה מהדהדת מהאסוציאציות הנוצריות הברורות, אבל היער עתיר משמעויות סימבוליות כתת-מודע, כמקום שבו כוחות קמאיים מקבלים דרור (כמו באין-ספור אגדות עם על שדים ושדונים) וכמקום שהיה זירת רצח בשואה ובמלחמות לאחריה, אבל גם שימש מסתור. שתי הנשים המבוגרות הולכות למקום המורכב כמי שמגששות דרכן חזרה לעבר, ספק בניסיון להבין, ספק מתוך רצון להשלים או להשיב משהו שאבד.

משהו שאבד, מה ששטפן צווייג כינה "העולם של אתמול" (כשם האוטוביוגרפיה שהחל לכתוב ב-1934, כשעקר מאוסטריה לאנגליה בעקבות עליית הנאצים לשלטון בגרמניה), מרחף בעבודות של חופשי. החיפוש הזה מקבל ביטוי בעבודה הפיסית של החריטה בעץ, ההטבעה של דימויים בניירות מסוגים שונים ובדימויים שמנגידים רוחב ועוצמה של טבע לדימויים אנושיים שנראים תלושים ומכונסים בעצמם - כמו ב"רגע", רישום דיו, אקריליק, מרקרים וחיתוך בלוחות עץ אורן מ-2006.

רישומי דיו על נייר אופקיים במודגש, כמו "אשדות", יפים במיוחד בזכות העבודה המעולה בצבע ותפישת המרחב של חופשי. כך נוצרות תחושות של פריים צילומי ושל אין-סוף שנוזל מקצוות הדימוי.

אורית חופשי - "מעבר זמני"; המוזיאון הפתוח בתפן. אוצרת: רותי אופק; שעות פתיחה: א'-ה' 8:00-16:00; שבת וחג 10:00-17:00; ו' וערבי חג - סגור

מעבר זמני: לפרטים המלאים